KÂVYAMÂLÂ 8.

THE DHARMAS'ARMÂBHYUDAYA

OF

HARICHANDRA

EDITED BY

PANDIT DURGÂPRASÂDA

AND

KÂS'ÎNÂTH PÂNDURANG PARAB

Second Revised Edition

PRINTED AND PUBLISHED

BY

TUKARAM JAVAJI

Proprietor of Jâvajî Dâdâjî's 'Nirnaya-sâgara' Press

BOMBAY

1899

Price 1 Rupee

काव्यमाला ८

महाकविश्रीहरिचन्द्रविरचित

धर्मशर्माभ्युदयम् ।

जयपुरमहाराजाश्रितेन पण्डितव्रजलालसूनुना महामहोपाध्याय-
पण्डितदुर्गाप्रसादेन, मुम्बापुरवासिना परवोपाह्व-
पाण्डुरङ्गात्मजकाशीनाथशर्मणा च
संशोधितम् ।

तच्च
मुम्बय्यां निर्णयसागराख्ययन्त्रालये तदधिपतिना मुद्राक्षरैरङ्कयित्वा
प्राकाश्यं नीतम् ।

१८९९

मूल्यमेको रूप्यकः ।

धर्मशर्माभ्युदयस्य विषयानुक्रमः।

१ सर्गः—मङ्गलाचरणानि। सज्जनदुर्जनादिवर्णनम्। जम्बुद्वीपवर्णनम्। कनकाद्रिवर्णनम्। भारतवर्षवर्णनम्। आर्यावर्तवर्णनम्। उत्तरकोशलाख्यदेशवर्णनम्। तत्र रत्नपुराख्यनगरवर्णनम्।

२ सर्गः—रत्नपुराधिपतेरिक्ष्वाकुवंशोद्भवस्य महासेननरपतेर्वर्णनम्। तन्महिष्या सुव्रताया वर्णनम्। राज्ञः सुतप्राप्तिचिन्तावर्णनम्। तदैव प्रचेतसाख्यस्य दिव्यमुनेरुद्यानपालमुखादागमनश्रवणम्।

३ सर्गः—परिकरसमेतस्य राज्ञो मुनिदर्शनार्थं गमनवर्णनम्। वनालीवर्णनम्। उद्यानप्राप्तिवर्णनम्। तत्र मुनिवर्णनम्। मुनिमहीपालयोः समागमवर्णनम्। मुनिसमीपे राज्ञः पुत्रप्राप्तिचिन्तानिवेदनवर्णनम्। 'त्वद्गृहे पञ्चदशस्तीर्थकरो धर्मनाथः पुत्रत्वेनावतरिष्यति' इत्यादिमुनिवाक्यवर्णनम्। धर्मनाथस्य पूर्वजन्मविषये मुनिं प्रति राज्ञः प्रश्नस्य वर्णनम्।

४ सर्गः—धर्मनाथस्य प्राग्जन्मवृत्तान्तवर्णनोपक्रमः। धातकीखण्डाख्यद्वीपे वत्साख्यदेशवर्णनम्। तत्र सुसीमाख्यनगरीवर्णनम्। तत्र दशरथाख्यमहीपतिवर्णनम्। एकदा रात्रौ महीपतिना उपरक्तश्चन्द्रो दृष्टः, तं विलोक्य 'जगति कस्यापि श्रीः स्थिरा नास्ति' इति विचारयतो महीपतेर्वैराग्योदयस्य वर्णनम्। तृणवद्राज्यं परित्यज्य तपसे यियासुं राजानं प्रति सुमन्त्राख्यस्य तन्मन्त्रिणश्चार्वाकमतानुकूल उपदेशः। राजकृतं तत्खण्डनं च। ततोऽतिरथाख्याय स्वपुत्राय राज्यभारं दत्त्वा नरपतिस्तपसे वनं ययावित्यादि वर्णनम्। महीपतेस्तीव्रतपोवर्णनम्। तपःप्रभावात्स दिव्यतां प्राप्त इति वर्णनम्। 'षण्मासानन्तरं स एव तत्र महिष्या गर्भेऽवतरिष्यति' इति मुनिवाक्यवर्णनम्।

५ सर्गः—महासेननृपतिसभायामम्बरात्काश्चन लक्ष्मीसमेता दिव्याङ्गना अवतीर्णास्तासां वर्णनम्। 'किमर्थं युष्माकमागमनम्' इति ताः प्रति

महाकविश्रीहरिचन्द्रकृत

धर्मशर्माभ्युदयम्।

प्रथमः सर्गः।

श्रीनाभिसूनोश्चिरमङ्घ्रियुग्मनखेन्दवः कौमुदमेधयन्तु ।
यत्रानमन्नाकिनरेन्द्रचक्रचूडाश्मगर्भप्रतिबिम्बमेणैः ॥ १ ॥
चन्द्रप्रभं नौमि यदीयभासा नूनं जिता चान्द्रमसी प्रभा सा ।
नो चेत्कथं तर्हि तदङ्घ्रिलग्नखच्छलादिन्दुकुटुम्बमासीत् ॥ २ ॥
दुरक्षरक्षोदधियेव धात्र्या मुहुर्मुहुर्घृष्टललाटपट्टाः ।
यं स्वर्गिणोऽनल्पगुणं प्रणेमुस्तनोतु नः शर्म स धर्मनाथः ॥ ३ ॥
समस्तपापाः स इति प्रतीत्यै महाविवाहाय मिथः प्रविष्टाः ।
यत्कायकान्तौ कनकोज्ज्वलायां सुरा विरेजुस्तमुपैमि शान्तिम् ॥ ४ ॥
भूयादगाधः स विबोधवार्धिर्वीरस्य रत्नत्रयलब्धये वः ।
स्फुरत्पयोबुद्बुदबिन्दुमुद्रामिदं यदन्तस्त्रिजगत्तनोति ॥ ५ ॥

---

१ अस्य काव्यस्य वदामुक्तामणेर्दिगम्बरजैनमतानुयायिन आर्द्रदेवसूनोः श्रीहरिचन्द्रमहाकवेः समयः सम्यङ् न ज्ञायते. हरिचन्द्रद्वयं तावत्प्रसिद्धम्—'पदबन्धोज्ज्वलो हारी कृतवर्णक्रमस्थितिः । भट्टारहरिचन्द्रस्य गद्यबन्धो नृपायते ॥' इति हर्षचरितारम्भे बाणभट्टेन वर्णितः प्रथमः, विश्वप्रकाशकोशकर्तुर्महेश्वरस्य पूर्वपुरुषचरकसंहितटीकाकारः साहसाङ्कनृपतेः प्रधानवैद्यो द्वितीयः. अनयोरेवायमप्येकतरस्तृतीयो वेति संदेहः. किं त्वयमपि (धर्मशर्माभ्युदयकर्ता) स्वकवित्वशैल्या माघादिप्राचीनमहाकविकक्षामारोहति, तस्मान्नार्वाचीनः. कर्पूरमञ्जर्यां प्रथमे जवनिकान्तरे एकत्र विदूषकोक्तिव्याजेन राजशेखरोऽपि हरिचन्द्रकविं स्मरति. एकविंशतिसर्गात्मकेऽस्मिन्महाकाव्ये नगरार्णवर्तुपुष्पावचयजलविहारादिकाव्यवर्णनीयवस्तुवर्णनपुरःसरं चतुर्विंशतिजैनतीर्थकरेषु पञ्चदशतीर्थकरस्य धर्मनाथस्य जन्मप्रभृति निर्वाणान्तं चरितं वर्णितमस्ति. २ कौः पृथिव्याम्, मुद् हर्षम् (अथ च) कौमुदं कुमुदसमूहम्. ३ वर्तते इति शेषः. ४ अष्टमतीर्थकरम्. ५ षोडश तीर्थंकरम्. ६ चतुर्विंशतितमतीर्थकरम्. ७ सम्यग्दर्शनम्, सम्यग्ज्ञानम्, सम्यक्चारित्रं चेति जिनमते रत्नत्रयमुच्यते. रत्नलब्धये समुद्रमेवाश्रयन्ति जनाः

निर्मार्जिते यत्पदपङ्कजाना रजोभिरन्त[1] प्रतिबिम्बितानि ।
जना स्वचेतोमुकुरे जगन्ति पश्यन्ति तान्नौमि मुदे जिनेन्द्रान् ॥ ६ ॥
रत्नत्रय तज्जननार्तिमृत्युसर्पत्रयीदर्पहर नमामि ।
यद्भूषण प्राप्य भवन्ति शिष्टा मुक्तेर्विरूपाकृतयोऽप्यभीष्टा ॥ ७ ॥
त्वद्भक्तिनम्र जनमाश्रयाव साक्षादिति प्रष्टुमिवोपकर्णम् ।
चन्द्राश्मताटङ्कपदात्पदार्थौ यस्या स्थितौ ध्यायत भारतीं ताम् ॥ ८ ॥
जयन्ति ते केऽपि महास्वीना स्वर्गप्रदेशा इव वाग्विलासा ।
पीयूषनिष्यन्दिषु येषु हर्षं केषा न धत्ते सुरसार्थलीला[2] ॥ ९ ॥
लब्धात्मलाभा बहुधान्यवृद्ध्यै[3] निर्मूलयन्ती घननीरसत्वम्[4] ।
सा मेघसघातमपेतपङ्का[5] शरत्सता ससदपि क्षिणोतु ॥ १० ॥
वियत्पथप्रान्तपरीक्षणाद्वा तदेतदम्भोनिधिलङ्घनाद्वा ।
मात्राधिक[7] मन्दधिया मयापि यद्वर्ण्यते जैनचरित्रमत्र ॥ ११ ॥
पुराणपारीणमुनीन्द्रवाग्भिर्यद्वा ममाप्यत्र गतिर्भवित्री ।
तुङ्गेऽपि सिध्यत्यधिरोहिणीभिर्यद्वामनस्यापि मनोभिलाष ॥ १२ ॥
श्रीधर्मनाथस्य तत स्वशक्त्या किंचिच्चरित्र तरलोऽपि वक्ष्ये ।
वक्तु पुन सम्यगिद जिनस्य क्षमेत नो वागधिदेवतापि ॥ १३ ॥
अर्थे हृदिस्थेऽपि कविर्न कश्चिन्निर्ग्रन्थिगीर्गुम्फविचक्षण स्यात् ।
जिह्वाञ्चलस्पर्शमपास्य पातु श्वा नान्यथाम्भो घनमप्यवैति ॥ १४ ॥
हृद्यार्थवन्ध्या पदबन्धुरापि वाणी बुधाना न मनो धिनोति ।
न रोचते लोचनवल्लभापि सुहीक्षरत्क्षीरसरिन्नरेभ्य ॥ १५ ॥
वाणी भवेत्कस्यचिदेव पुण्यै शब्दार्थसदर्भविशेषगर्भा ।
इन्दु विनान्यस्य न दृश्यते द्युत्तमोधुनाना च सुधाधुनी च ॥ १६ ॥

१ चन्द्रकान्तमणिनिर्मितकर्णभूषणविशेषव्याजात् २ सुरसार्थलीला देवसमूहकान्ता, (पक्षे) सुरसा अर्थलीला ३ बहुधा अन्यवृद्ध्यै, (पक्षे) बहुधान्यवृद्ध्यै ४ घननीरसत्वमत्यन्तरमशून्यत्वम् (पक्षे) घननीरसत्व मेघजलास्तित्वम् ५ म अघसघात पापसमूहम् (पक्षे) मेघसंघातम् ६ निष्पापा विगतकर्दमा च ७ किंचिदधिकम् ८ 'नि श्रेणिस्त्वधिरोहिणी' इत्यमर ९ 'घुत्'शब्द किरणवाचक

श्रव्येऽपि काव्ये रचिते विपश्चित्कश्चित्सचेता परितोषमेति ।
उत्कोरक स्यात्तिलकश्चलाक्ष्या कटाक्षभावैरपरे न वृक्षा ॥ १७ ॥
परस्य तुच्छेऽपि परोऽनुरागो महत्यपि स्वस्य गुणे न तोष ।
एवंविधो यस्य मनोविवेक किं प्रार्थ्यते सोऽत्र हिताय साधु ॥ १८ ॥
साधोर्विनिर्माणविधौ विधातुश्च्युता कथंचित्परमाणवो ये ।
मन्ये कृतास्तैरुपकारिणोऽन्ये पाथोदचन्द्रद्रुमचन्दनाद्या ॥ १९ ॥
पराङ्मुखोऽप्येष परोपकारव्यापारभारक्षम एव साधु ।
किं दत्तपृष्ठोऽपि गरिष्ठधात्रीप्रोद्धारकर्मप्रवणो न कूर्म ॥ २० ॥
निसर्गशुद्धस्य सतो न कश्चिच्चेतोविकाराय भवत्युपाधि ।
त्यक्तस्वभावोऽपि विवर्णयोगात्कथं तदस्य स्फटिकोऽस्तु तुल्य ॥ २१ ॥
खल विधात्रा सृजता प्रयत्नात्किं सज्जनस्योपकृतं न तेन ।
ऋते तमांसि द्युमणिर्मणिर्वा विना न काचे स्वगुणं व्यनक्ति ॥ २२ ॥
दोषानुरक्तस्य खलस्य कस्याप्युलूकपोतस्य च को विशेष ।
अह्नीव सत्कान्तिमति प्रबन्धे मलीमसं केवलमीक्षते य ॥ २३ ॥
न प्रेम नम्रेऽपि जने विधत्से मित्रेऽपि मैत्री खल नातनोपि ।
तदेष किं नेष्यति न प्रदोषस्त्वामञ्जसा सायमिवावसानम् ॥ २४ ॥
श्रव्यं भवेत्काव्यमदूषणं यन्न निर्गुणं क्वापि कदापि मन्ये ।
गुणार्थिनो दूषणमाददानस्तत्सज्जनाद्दुर्जन एव साधु ॥ २५ ॥
अहो खलस्यापि महोपयोग स्नेहद्रुहो यत्परिशीलनेन ।
आ कर्णमापूरितपात्रमेता क्षीरं क्षरन्त्यक्षतमेव गाव ॥ २६ ॥
आ कोमलालापपरेऽपि मा गा प्रमादमन्त कठिने खलेऽस्मिन् ।
शैवालशालिन्युपले छलेन पातो भवेत्केवलदु खहेतु ॥ २७ ॥
आदाय शब्दार्थमलीमसानि यद्दुर्जनोऽसौ वदने दधाति ।
तेनैव तस्याननमेव कृष्णं सतां प्रबन्ध पुनरुज्ज्वलोऽभूत् ॥ २८ ॥

---

१ दोष (पक्षे) रात्रि २ प्रद्वेषो दोष रजनीमुखं च ३ दुर्जन तैलरहित-
खलसवपादिपिण्याकश्च

गुणानधस्तान्नयतोऽप्यसाधुपद्मस्य यावद्दिनमस्तु लक्ष्मी ।
दिनावसाने तु भवेद्गतश्री राज्ञ सभासन्निधिमुद्रितास्य ॥ २९ ॥
उच्चासनस्थोऽपि सता न किंचिन्नीच स चित्तेषु चमत्करोति ।
स्वर्णाद्रिशृङ्गाग्रमधिष्ठितोऽपि काको वराक खलु काक एव ॥ ३० ॥
वृत्तिर्मेरुद्वीपवतीव साधो खलस्य वैवस्वतसोदरीव ।
तयो प्रयागे कृतमज्जनो न भनन्धबन्धुर्लभता विशुद्धिम् ॥ ३१ ॥
अथास्ति जम्बूपपद पृथिव्या द्वीपप्रभान्यकृतनाकिलोक ।
यो वृद्धया मध्यगतोऽपि लक्ष्म्या द्वीपान्तराणामुपरीव तस्थौ ॥ ३२ ॥
क्षेत्रच्छदै पूर्वविदेहमुख्यैरध स्थितस्फारफणीन्द्रदण्ड ।
चकास्ति रुक्मान्लकर्णिको य सद्म श्रिय पद्म इवाब्धिमध्ये ॥ ३३ ॥
द्वीपेषु य कोऽपि करोति गर्वं मयि स्थितेऽप्यस्तु स मे पुरस्तात् ।
इतीव येन ग्रहकङ्कणाङ्को हस्तो व्युदस्तस्त्रिदशाद्रिदम्भात् ॥ ३४ ॥
पश्यन्तु ससारतमस्यपारे सन्तश्चतुर्वर्गफलानि सर्वे ।
इतीव यो द्विद्विदिवाकरेन्दुव्याजेन धत्ते चतुर प्रदीपान् ॥ ३५ ॥
अवाप्य सर्पाधिपमौलिमैत्रीं छत्रद्युतिं तन्वति यत्र भूपे ।
धत्ते समुत्तेजितशातकुम्भकुम्भप्रभा काचन काञ्चनाद्रि ॥ ३६ ॥
सम्यक्त्वपाथेयमवाप्यते चेद्जुन्तस्म्मादपवर्गमार्ग ।
इतीव लोके निगदत्युदस्तशैलेन्द्रहस्ताङ्गुलिसज्ञया य ॥ ३७ ॥
पातु वहिर्मारितमङ्कमुत्सलक्ष्मीरसत्कुङ्कुमपङ्कपीत ।
यदन्तरद्भिद्य महीमहीनामभ्युत्थितो नाथ इवास्ति मेरु ॥ ३८ ॥ –
चकास्ति पर्यन्तपतत्पतगे यत्राम्बर दीप इवोपरिष्टात् ।
कयापि शृङ्गाग्रघनाञ्जनाना जिघृक्षया पात्रमिव प्रदत्तम् ॥ ३९ ॥
द्यावापृथिव्यो पृथुरन्तरे य कृतस्थिति स्थूलरथाङ्गकान्त्यो ।
युगानुकारिध्रुवमण्डलश्रीरूर्ध्वो रथस्याक्ष इवावभाति ॥ ४० ॥

१ चन्द्रस्य च २ मरुता देवानां द्वीपवती नदी (गङ्गा) ३ यमुना ४ गङ्गाय मुनाधगमरूपे तीर्थविशेषे ५ जैनमते सूर्यचन्द्रौ नक्षत्राणि च द्विगुणानि सन्ति 'द्वा द्वा रवीन्दू भगणा च तद्वदेकान्तरौ ताउदय व्रजेताम् । यदनुवमेवमनम्बराधा ब्रवी म्यतस्तान्प्रति युक्तियुक्तम् ॥' इति सिद्धान्तशिरोमणौ गोलाध्याये श्रीभास्कराचार्यं

तद्दक्षिण भारतमस्ति तस्य क्षेत्र जिनेन्द्रागमवारिसेकात् ।
स्वर्गादिसपत्फलशालि यत्र निष्पद्यते पुण्यविशेषसस्यम् ॥ ४१ ॥

यत्सिन्धुगङ्गान्तरवर्तिनोच्चै शैलेन भिन्न विजयार्धनाम्ना ।
भारेण लक्ष्म्या इव दुर्वहेन बभूव षट्खण्डमखण्डशोभम् ॥ ४२ ॥

तत्रार्यखण्ड त्रिदिवात्कथचिच्च्युत निरालम्बतयेव खण्डम् ।
ललामवन्मण्डयति स्वकान्त्या देशो महानुत्तरकोशलाख्य ॥ ४३ ॥

[1]अनेकपद्माप्सरस समन्ताद्यस्मिन्न[2]संख्यातहिरण्यगर्भा ।
अनन्तपी[3]ताम्बरधामरम्या ग्रामा जयन्ति त्रिदिवप्रदेशान् ॥ ४४ ॥-

यन्त्रप्रणालीचषकैरजस्रमापीय पुण्ड्रेक्षुरसासवौघम् ।
मन्दानिलान्दोलितशालिपूर्णा विघूर्णते यत्र मदादिवोर्वी ॥ ४५ ॥

विस्तार्य नाग रभसान्निशि द्यौ पुन पुनर्यद्दिवसे प्रमार्ष्टि ।
उत्पुण्डरीकै किल यत्सरोभि स्व लब्धसाम्य तदमन्यमाना ॥ ४६ ॥

[4]उत्पालिकाभ्रस्तिमितैस्तडागचक्षु सहस्रैरिव विस्मयेन ।
यद्वैभव भूरपि वीक्ष्य धत्ते रोमाञ्चमुद्यत्कलमच्छलेन ॥ ४७ ॥

जनै प्रतिग्रामसमीपमुच्चै कृता [5]वृषाढ्यैर्वरधान्यकूटा ।
यत्रोदयास्ताचलमभ्यगम्य विश्रामशैला इव भान्ति भानो ॥ ४८ ॥

नीरान्तरात्तप्रतिमावतारास्तरङ्गिणीना तरवस्तटेषु ।
विभान्ति यत्रोर्ध्वगतार्कतापात्कृतप्रयत्ना इव मज्जनाय ॥ ४९ ॥

सस्यस्थलीपालकबालिकानामुल्लोलगीतश्रुतिनिश्चलाङ्गम् ।
यत्रैणयूथ पथि पान्थसार्था सलेप्यलीलामयमामनन्ति ॥ ५० ॥

आस्कन्धमृज्वी तदनल्पपत्रप्रसूनशाखावलया द्रुमाली ।
मयूरपत्रप्रथितातपत्रश्रीर्यस्य देशाधिपतित्वमाह ॥ ५१ ॥

---

१ अनेकानि पद्मयुक्तानि जलतडागानि येषु स्वर्गे च पद्मा लक्ष्मी, अप्सरसो रम्भाद्या २ असख्यात हिरण्य सुवर्ण गर्भे येषाम् हिरण्यगर्भश्च ब्रह्मा ३ पीतम म्बरं यैस्तादृशैर्धामभी रम्या' असख्यैरभ्रकषप्रासादै शोभमाना इत्यर्थ स्वग च पीता म्बरस्य विष्णोर्धाम ४ तडागस्य समन्ताज्जलबन्धनार्थे निर्मितो मृत्कूट. ५ वृषो धर्मस्तद्युक्ता पुरुषा मार्गमध्ये पान्थविश्रमार्थं स्थलानि कुर्वन्ति

यत्रालिमाला खलपङ्कजानां सौरभ्यलोभादभितो भ्रमन्ती ।
विभाति लीलाध्वगलोचनानां बन्धाय सिद्धायसशृङ्खलेव ॥ ५२ ॥
यं तादृशं देशमपास्य रम्यं यत्सारमङ्गिं सरितं समीयुः ।
बभूव तेनैव जडाशयानां तासां प्रसिद्धं किल निम्नगात्वम् ॥ ५३ ॥
भूकण्ठलोठन्नवपुण्डरीकस्रग्बन्धुरा गोमधोरणी या ।
सा यस्य दिङ्मण्डलमण्डनाय विस्तारिणी कीर्तिरिवावभाति ॥ ५४ ॥
कल्पद्रुमान्कल्पितदानशीलाञ्जेतुं किलोच्चालपलत्रिनादैः ।
आहूय दूराद्वितरन्ति वृक्षाः फलान्यचिन्त्यानि जनाय यत्र ॥ ५५ ॥
तत्रास्ति तद्रत्नपुरं पुरं यद्द्वारस्थलीतोरणवेदिमध्यम् ।
जलस्रोत्यकेतुरगपङ्क्तिः कदाचिदिन्दीवरमालिकेव ॥ ५६ ॥
मुक्तामया एव जनाः समस्तास्तास्ताः स्त्रियो या नैवपुष्परागाः ।
वैज्रं द्विषां मूर्ध्नि नृपोऽपि यस्य वितन्वते नाम विनिश्चितार्थम् ॥५७॥
भोगीन्द्रवेश्मेदमिति प्रसिद्ध्या यद्भमवेष किल पाति शेषः ।
तथाहि दीर्घान्तिकदीर्घिकास्य निर्मुक्तनिर्मोकनिभा विभाति ॥ ५८ ॥
समेत्य यस्मिन्मणिबद्धभूमौ पौराङ्गनानां प्रतिबिम्बदम्भात् ।
मन्ये न रूपामृतलोलुपाक्ष्यः पातालकन्याः सविधं त्यजन्ति ॥ ५९ ॥
प्रासादशृङ्गेषु निजप्रियार्थो हेमाण्डकभ्रान्तिमुपेत्य रात्रौ ।
कुर्वन्ति यत्रापरहेमकुम्भभ्रमं द्युगङ्गाजलचक्रवाकाः ॥ ६० ॥
शुभ्रा यदभ्रंलिहमन्दिराणां रमा ध्वजाग्रेषु न ताः पताकाः ।
किं तु त्वचो घट्टनतः सितांशोर्नो चेत्किमन्तर्व्रणकालिकास्य ॥ ६१ ॥
कृताप्यधो भोगिपुरी कुतोऽभूर्द्दहीनभूपेत्यतिकोपकम्प्रम् ।
यज्जेतुमेतामिव सौतिकाम्भश्छायाछलात्क्रामति नागलोकम् ॥ ६२ ॥
सत्रान्तबिम्बं सवदिन्दुकान्ते नृपालये प्राहरिके परीते ।
हृताननश्रीं सुदृशां चकास्ति काराधृतो यत्र रुदन्निवेन्दुः ॥ ६३ ॥

१ नीरोगाः, मौक्तिकप्रचुराश्च २ पुष्परागो मणिभेदः, (स्त्रीपक्षे तु) वपुषि शरीरेऽरागाः रागरहिता न ३ वज्रमशनिं हीरकश्च ४ बहुभूषणयुक्ता, (पक्षे) अहीनामिन सर्पराजः ५ परिखा

विभाति रात्रौ मणिकुट्टिमोर्वी सजातताराप्रतिमावतारा ।
दिदृक्षया यत्र विचित्रभूतेरुत्यानिताक्षीव कुतूहलेन ॥ ६४ ॥
दृङ्निर्निमेषा द्युसदा पतन्ती दोषाय मा भूदिति यस्य राज्या ।
उत्तार्यते मूर्ध्नि जितामरस्य नीराजनापात्रमिवेन्दुबिम्बम् ॥ ६५ ॥
दन्दह्यमानागुरुधूमवर्तिप्रवर्तिते व्योम्नि घनान्धकारे ।
सौधेषु यत्रोर्ध्वनिविष्टहेमकुम्भप्रभा भाति तडिल्लतेव ॥ ६६ ॥
यत्रोच्चकैश्चैत्यनिकेतनाना कूटस्थलीकृत्रिमकेसरिभ्य ।
रात्रिंदिव भीत इवान्तरिक्षे भ्राम्यत्युपात्तैकमृगो मृगाङ्क ॥ ६७ ॥
यत्रोच्चहर्म्येषु पतत्पताकाव्योमापगापूरसहस्रशङ्काम् ।
वितन्वते काञ्चनकुम्भशोभासभाव्यमाना सितवैजयन्त्य ॥ ६८ ॥
यत्राश्मगर्भोज्ज्वलवेश्मभित्तिप्रभाभिराक्रान्तनभस्तलाभि ।
दिवापि वापीपुलिने वराकी रात्रिभ्रमाताम्यति चक्रवाकी ॥ ६९ ॥
मन्चलत्केतुकराङ्गुलीभि सतर्जितानीव सिषेविरे यत् ।
अतुच्छशाखानगरच्छलेन चतुर्दिगन्ताधिपपत्तनानि ॥ ७० ॥
रत्नाण्डकै शुभ्रसहस्रकूटान्याभान्ति यस्मिञ्जिनमन्दिराणि ।
तद्द्रष्टुमुर्वीतलनिर्गताहिमत्री कृतानीव वपूषि हर्षात् ॥ ७१ ॥
उदेति पातालतलात्सुधाया सिरासहस्र सरसीषु यत्र ।
मन्ये ततस्तासु रसाधिकत्व मुञ्चत्युपान्त न च भोगिवर्ग ॥ ७२ ॥
मन्थाचलामूलविलोडितान्तर्लब्धैकसत्कौस्तुभदृष्टसार ।
रत्नाकर स्याज्जलधि कुतस्तत्सेवेत नैतत्परिखामिषाचेत् ॥ ७३ ॥
इतीव भा स्तम्भितकौस्तुभाना स्तूपाविरूप्य ज्वलता मणीनाम् ।
आक्रीडशैलानिव यत्र लक्ष्म्या प्रत्येति दूरापणिकोऽपि लोक ॥७४॥(युग्मम्)
पदे पदे यत्र परार्धनिष्ठा रसस्थिति कामपि नाटयन्त्य ।
वाच कवीनामिव कस्य नोच्चैश्चेतोमुद कन्दलयन्ति वेश्या ॥ ७५ ॥

---

१ अश्मगर्भो हरिन्मणि

संगीतकारम्भरसन्मृदङ्गाः कैलासभासो वलभीनिवेशाः ।
वृन्दानि यत्र स्तनदम्बुदानामम्बुधिभाजि विडम्बयन्ति ॥ ७६ ॥
रणज्झणत्किङ्किणिकारवेण समाप्य यत्राम्बरमार्गखिन्नम् ।
मन्दमरुत्केतनतालवृन्तैर्हर्म्यावली वीजयतीव मित्रम् ॥ ७७ ॥
हारावलीनिर्झरहारि तुङ्गमवाप्य कान्तास्तनशैलदुर्गम् ।
यत्र त्रिनेत्रादपि निर्विशङ्कः शङ्के स्मरो भूतयदुर्गमोऽभूत् ॥ ७८ ॥
केशेषु भङ्गस्तरलत्वमक्ष्णोः सरागता पेयरुमोष्ठयोश्च ।
सुतरा सदास्य सुदृशां न यत्र दोषान्तरच्छायमवैमि किंचित् ॥ ७९ ॥
रात्रौ तम पीतसितेतराश्मवेश्मामभाभ्यामसितांशुभानाम् ।
सीणा गुरौर्यत्र नतोदितेन्दुमालाकुलेव क्रियते नभःश्रीः ॥ ८० ॥
महाजिनो नोर्ध्वधुरा रथेन प्राकारमारोढुमसु क्षमन्ते ।
इतीव यल्लङ्घयितुं दिनेशः श्रयत्यवाचीमथ चाप्युदीचीम् ॥ ८१ ॥
नीलाश्मलीलावलभीषु जालव्यालम्बमानैर्निशि चन्द्रपादैः ।
प्रतारिता यत्र न मुग्धवध्वो हारावचूलेष्वपि विश्वसन्ति ॥ ८२ ॥
उपर्युपारूढवधूमुखेन्दूनुदीक्ष्य मन्दाक्षमुपैति नूनम् ।
यत्रोच्चसौधोच्चयचूलिकाभ्यो नम्रीभवन्निन्दुरतः प्रयाति ॥ ८३ ॥
प्रालेयशैलेन्द्रविशालशालश्रोणीसमालम्बितवारिवाहम् ।
विराजते निर्जरराजधानीमुद्वीय यज्जेतुमिवात्तपक्षम् ॥ ८४ ॥

अगुरुरिति सुगन्धिद्रव्यभेदे प्रसिद्धि
सततमविभवोऽपि प्रेक्ष्यते मेप एव ।
फलसमयविरुद्धा यत्र वृक्षास्तथास्य
कश्चिदपि न कदाचित्केनचित्केऽपि दृष्टा ॥ ८५ ॥
अन्तःस्थितप्रथितराजविराजमानो
यः प्रान्तभूवलयिता पृथुसालबन्धः ।

१ लोकत्रयजित्वर २ श्रोणी मध्यभाग ३ अविभवो विभवरहित, (प.) अविभात्तदुत्पन्न ४ वृक्षपक्षे विभि पक्षिभी रुद्धा

प्रत्यर्थिनाशपिशुन परिपूर्णमूर्ते-
रिन्दोरुदारपरिवेष इवावभाति ॥ ८६ ॥

इति महाकविश्रीहरिचन्द्रविरचिते धर्मशर्माभ्युदये महाकाव्ये प्रथम सर्ग ।

द्वितीय सर्ग ।

अभूदथेक्ष्वाकुविशालवशभू स तत्र मुक्तामयविग्रह पुरे ।
नृपो महासेन इति स्वमेव य कुल द्विपन्मूर्धमदोऽप्यभूषयत् ॥ १ ॥
गतेऽपि दृग्गोचरमत्र शत्रव स्त्रियोऽपि कंदर्पमपत्रपा दधु ।
किमद्भुत तद्धतपञ्चसायके यदङ्गवन्सगरसगता क्षणात् ॥ २ ॥
न केवल दिग्विजये चलच्चमूभरभ्रमद्भूवलयेऽस्य जङ्गमे ।
श्रिताहितत्राणकलङ्कशङ्कितैरिव स्थिरैरप्युदकम्पि भूधरै ॥ ३ ॥
तदङ्गरूपामृतमक्षिभाजनैर्यदच्छयासेचनक पपु स्त्रिय ।
प्रमातुमन्तस्तदपारयन्मनाग्बुदश्रुदम्भान्निरगादिवाङ्गत ॥ ४ ॥
कुलेऽपि किं तात तवेदृशी स्थितिर्यदात्मजा श्रीर्न सभास्वपि त्यजेत् ।
तदङ्कलीलामिति कीर्तिरीर्ष्यया ययावुपालब्धुमिवास्य वारिधिम् ॥ ५ ॥
तदा तदुत्तुङ्गतुरगमक्रमप्रहारमज्जन्मणिशङ्कुसहताम् ।
न भूरिबाधाविधुरोऽप्यपोहितु प्रगल्भतेऽद्यापि महीमहीध्वर ॥ ६ ॥
विभान्त्यमी शत्रुनिमज्जनोत्थितास्तदादि तस्यासिजलस्य बिन्दव ।
न तारका व्योम्नि कुतोऽन्यथा भवेज्झष कुलीरो मकरश्च तास्वपि ॥ ७ ॥
वितीर्णमस्मभ्यमनेन सयुगे पुन कुतो लभ्यमितीव कौतुकात् ।
स कस्य पृष्ठ न नतारिभूभुज करामसस्पर्शमिषाद्व्यलोकयत् ॥ ८ ॥
न मन्त्रिणस्तन्त्रजुषोऽपि रक्षितु क्षमा समेतर्द्भुजगादसे क्वचित् ।
इतीव भीता शिरसि द्विपो दधुस्तदङ्घ्रिचञ्चन्नखरत्नमण्डलम् ॥ ९ ॥

---

१ शत्रव क दर्पमभिमानम् पत्र वाहन पातीति पत्रपा, न पत्रपा अपत्रपा वाहनरहिता इत्यर्थ, स्त्रियश्चापगतत्रपा सत्य कदर्प काम दधु २ सङ्गरसं गता, सगर-सगता ३ 'तदासेचनकं तृप्तेर्नास्त्यन्तो यस्य दर्शनात्' ४ भुज प्रासार, (पक्षे) सर्पोत्

अतुच्छमच्छायमहो महस्विना पयोदकाले तदसौ समुद्यते।
नवाम्बुधाराविनिपातजर्जरैर्न राजहंसैर्न पलायितं जवात्॥ १०॥
समुल्लसत्खड्गलतापहस्तितक्ष्मं धरित्री समवाप्य तद्भुजम्।
विषाग्निगर्भैः श्वसितैरिवाकुला मुमोच मैत्रीं फणिचक्रवर्तिनः॥ ११॥
नियोज्य कर्णोत्पलवज्जयश्रिया कृपाणमस्योपगमे समिद्गृहे।
प्रतापदीपाः शमिता विरोधिनामहो सलज्जा नवसंगमे स्त्रियः॥ १२॥
असक्तमाकारनिरीक्षणादपि क्षणादभीष्टार्थकृतार्थितार्थिनः।
कुतश्चिदातिथ्यमियाय कर्णयोर्न तस्य देहीति दुरक्षरद्वयम्॥ १३॥
उपासनायास्य बलाभियोगतः प्रकम्पमाना कुलपर्वता इव।
समाययुर्द्वारि मदाम्बुनिर्झरा क्षितीश्वरोपायनमत्तदन्तिनः॥ १४॥
निपीतमातङ्गघटाग्रशोणिता हठावगूढा सुरसार्थिभिर्भटैः।
किल प्रतापानलमाससाद यत्समृद्धमस्यासिलतात्मशुद्धये॥ १५॥
ततः श्रुताम्भोनिधिपारदृश्वनो विशङ्कमानेव पराभवं तदा।
विशेषपाठाय विधृत्य पुस्तकं करान्न मुञ्चत्यधुनापि भारती॥ १६॥
बभुस्तदस्त्राहतदन्तमण्डलात्समुच्छलन्तो हुतभुक्कणाः क्षणम्।
सरक्तवान्ता वरवैरिवारणव्रजस्य जीवा इव संगराजिरे॥ १७॥
श्रुतं च शीलं च बलं च यत्त्रयं स सर्वदौदार्यगुणेन सद्दधत्।
चतुष्कमापूरयति स्म दिग्जयप्रवृत्तकीर्तेः प्रथमं सुमङ्गलम्॥ १८॥
तदीयनिस्त्रिंशलसद्विधुंतुदे बलाद्विलुप्यद्यतराजमण्डलम्।
निमज्ज्य धारासलिले सुमुत्कैर्दुर्द्विजेभ्यः प्रविभज्य विद्विषः॥ १९॥
उदर्कवक्रा वनितास्वभावतो विभाव्य विस्रम्भमधारयन्निव।
व्यशिश्रणद्वैरिकुलाद्बलाहृता स्वसमतेभ्यो बहिरेव स श्रियम्॥ २०॥
विदारितारिद्विपगण्डमण्डलीसमुल्लसल्लोलशिलीमुखच्छलात्।
कचेषु राज्ञः क्रमकिंकरीमिव क्रुधा चकर्षास्य जयश्रियं रणे॥ २१॥

१ मातङ्गघटा हस्तिसमूहः, (पक्षे) मातङ्गघटखण्डालकुम्भः २ देवस्वार्थिभिः, (पक्षे) निधुवनार्थिभिः ३ समिति युद्धे सद्मगृहम्, (पक्षे) समिद्धि काष्ठे ४ नृपसमूहम्, चन्द्रबिम्बं च ५. आत्मानम्, धनं च ६ पक्षिभ्यः, ब्राह्मणेभ्यश्च

जगत्रयोच्चसितभासि तद्यश समग्रपीयूषमयूखमण्डले ।
निजृम्भमाण रिपुराजदुर्यशो बभार तुच्छेतरलाञ्छनच्छविम् ॥ २२ ॥
वमन्नमन्द रिपुवर्मयोगत स्फुलिङ्गजाल तदसिस्तदा बभौ ।
वपन्निवासृग्जलसिक्तसगरक्षितौ प्रतापद्रुमबीजसततिम् ॥ २३ ॥
अवाप्तवान्छाम्यधिकार्थसपदोन्नतेषु सक्रान्त इवानुजीविषु ।
मदस्य लेशोऽपि न तस्य कुत्रचिन्महाप्रभुत्वेऽपि जनैरदृश्यत ॥ २४ ॥
द्विषत्सु कालो धवल क्षमाभरे गुणेषु रक्तो हरित प्रतापवान् ।
जनेक्षणे पीत इति द्विषा व्यधादनेकवर्णोऽपि विवर्णतामसौ ॥ २५ ॥
प्रतापवह्नौ किल दीपिते ककुप्करीन्द्रभस्त्राकरफूत्कृतानिलै ।
स काँचनाभा कटक जगत्पुटे दधानमावर्तयति स्म विद्विषाम् ॥ २६ ॥
अवापुरेके रिपव पयोनिधे परे तु वेला बलिनोऽस्य भूभुज ।
ततोऽस्य मन्ये न कुतोऽप्यपूर्यत प्रचण्डदोर्विक्रमकेलिकौतुकम् ॥ २७ ॥
भयातुराणमयीमनारत महाप्रतिज्ञामधिरूढवानिव ।
न भूरिशङ्काविधुरे रिपावपि क्वचित्तदीयासिरचेष्टताहितम् ॥ २८ ॥
स कोऽपि चेदेकतमेन चेतसा क्षमेत मच्चिन्तयितु फणीश्वर ।
तदा तदीयान्रसनासहस्रभृद्गुणानिदानीमपि किं न वर्णयेत् ॥ २९ ॥
निशासु नून मलिनाम्बरस्थिति प्रगल्भकान्तासुरते द्विजक्षति ।
यदि क्विप. सर्वविनाशसस्तव प्रमाणशास्त्रे परमोहसभव ॥ ३० ॥
धनुर्धराणा करवालशून्यता हिरण्यरेतस्यविनीतता स्थिता ।
अभूज्जगद्बिभ्रति तत्र केवल गुणच्युतिर्मार्गण एव निश्चलम्॥३१॥(युग्मम्)
निरञ्जनज्ञानमरीचिमालिन जिनेन्द्रचन्द्र दधत प्रमोदत ।
न तस्य चेतस्यखिलक्षमापतेस्तमोऽवकाश क्षणमप्यलक्ष्यत ॥ ३२ ॥

---

१ कृष्णवर्ण, यमश्च २ शुक्ल, वृषभश्च ३ हरिद्वर्ण, इन्द्राश्च ४ पीतवर्ण, चादरमनलोहितश्च ५ वर्णरहितत्वम्, नीचत्वं च ६ काञ्चन अनिर्वचनीया शोभाम्, सुवर्णकान्ति च ७ सैन्यम्, कङ्कण च ८ व्याकरणप्रसिद्धस्य प्रत्ययविशेषस्य ९ परम ऊह, पर मोह १० हिरण्यरेता अग्नि स एव अविना तद्वाहनभूतेन मेषेण नीयते नान्य कश्चनाविनीत शीलरहित

महानदीनोऽप्यजडाशयो जगत्यनष्टसिद्धिः परमेश्वरोऽपि सन् ।
बभूव राजापि निकारकारणं विभावरीणामयमद्भुतोदयः ॥ ३३ ॥
तरङ्गिताम्भोधिदुकूलशालिनीमरालपूर्वापरपर्वतस्तनीम् ।
वरोरुदेशे स निधाय कोमलं करं बुभोजैकवधूमिव क्षितिम् ॥ ३४ ॥
अथास्य पत्नी निखिलावनीपतेर्बभूव नाम्ना चरितैश्च सुव्रता ।
स्थितेऽवरोधे प्रचुरेऽपि या प्रभोरभूत्सुधांशोरिव रोहिणी प्रिया ॥ ३५ ॥
सुधासुधारश्मिमृणालमालतीसरोजसारैरिव वेधसा कृतम् ।
शनैः शनैर्मौग्ध्यमतीत्य सा दधौ सुमध्यमा मध्यममध्यमं वयः ॥ ३६ ॥
सरेण तस्याः किल चारुतारसं जनाः पिबन्तः शरजर्जरीकृताः ।
स पीतमात्रोऽपि कुतोऽन्यथागलत्तदङ्गतः स्वेदजलच्छलाद्बहिः ॥ ३७ ॥
इतः प्रभृत्यम्ब न ते मुखाम्बुजश्रियं हरिष्येऽहमितीव चन्द्रमाः ।
प्रतीतयेऽस्याः सकुटुम्बको नखच्छलेन साध्व्याश्चरणाग्रमस्पृशत् ॥ ३८ ॥
प्रयाणलीलाजितराजहंसकं विशुद्धपार्ष्णि विजिगीषुवत्स्थितम् ।
तदङ्घ्रिमालोक्य न कोपदण्डभाग्भियेव पद्मं जलदुर्गमत्यजत् ॥ ३९ ॥
सुवृत्तमप्यात्तजडोरुसंगमं तदीयजङ्घायुगलं विलोमताम् ।
तथा दधावप्यनुयायिनं जनं चकार पञ्चेषुकदर्थितं यथा ॥ ४० ॥
उदञ्चदुच्चैस्तनवप्रशालिनस्तदङ्गकंदर्पविलासवेश्मनः ।
वरोरुयुग्मं नवतप्तकाञ्चनप्रपञ्चितस्तम्भनिभं व्यराजत ॥ ४१ ॥
जडं गुरूदृत्य नितम्बमण्डलं सरेण तस्याः किल शिक्षितं कियत् ।
तथाप्यहो पश्यत सर्वतोऽमुना बुधाधिपानामपि खण्डितो मदः ॥ ४२ ॥
गभीरनाभिह्रदमज्जदुद्धुरस्मरप्रभिन्नद्विपगण्डमण्डलात् ।
समुच्चलन्तीव मधुव्रतावलिर्बभौ तदीयोदररोममञ्जरी ॥ ४३ ॥
सुहृत्त्वमावेकत उन्नतौ स्तनौ गुरुर्नितम्बोऽप्ययमन्यतः स्थितः ।
कथं भजे कान्तिमितीव चिन्तया ततान तन्मध्यमतीव तानवम् ॥ ४४ ॥

१ महान्-अदीन, महा-नदी-इन २ अष्टसिद्धिरहित, (पक्षे) न नष्टा सिद्धिर्यस्य सः ३ चन्द्रोऽपि ४ रात्रीणाम् (पक्षे) अरीणां शत्रूणां विभौ स्वामिनि ५ लोमरहितत्वम् वैपरीत्यं च

सती च सौन्दर्यवती च पुनरमसूश साक्षादियमेव भूत्रये ।
इतीव रेखात्रयमक्षतसयो विधिश्चकारात्र वलित्रयच्छलात् ॥ ४५ ॥
गुरोर्नितम्बादिह कामिक गत स नाभितीर्थं ममथेशनिर्जित ।
समुल्लसल्लोमलतारुरुच्छवि सरल्लिदण्ड त्रिवलिच्छलाद्दधौ ॥ ४६ ॥
स्तनौ न चेत्तेन विरञ्चिना सुधानिधानकुम्भौ सुदृश पयोधरौ ।
तदङ्गलग्नोऽपि तदा निगद्यता स्मर परासु कथमाशु जीवित ॥ ४७ ॥
सुरस्रवन्तीकनकारविन्दिनीमृणालदण्डाविव कोमलौ भुजौ ।
करौ तदग्रे शुचिकङ्कणाङ्कितौ व्यराजतामब्जनिभौ च सुभ्रुव ॥ ४८ ॥
सपाञ्चजन्य कररुक्मकङ्कणप्रमोल्वण स्याद्यदि कैटभद्विप ।
स्फुरत्त्रिरेख किल कण्ठकन्दल तदोपमीयेत न वा मतभ्रुव ॥ ४९ ॥
कपोलहेतो खलु लोलचक्षुषो विधिर्व्यधात्पूर्णसुधाकर द्विधा ।
विलोक्यतामस्य तथाहि लाञ्छनच्छलेन पश्चात्कृतसीवनव्रणम् ॥ ५० ॥
प्रवालबिम्बीफलविद्रुमादय समा बभूवु प्रभयैव केवलम् ।
रसेन तस्यास्त्वधरस्य निश्चित जगाम पीयूषरसोऽपि शिष्यताम् ॥ ५१ ॥
अनादरेणापि सुधासहोदरीमुदीरयन्त्यामविकारिणीं गिरम् ।
ह्रियेव काष्ठत्वमियाय वल्लकी पिकी च कृष्णत्वमधारयच्चराम् ॥ ५२ ॥
ललाटलेखाशकलेन्दुनिर्गलत्सुधोरुधारेव घनत्वमागता ।
तदीयनासा द्विजरत्नसहतेस्तुलेव कान्त्या जगदप्यतोलयत् ॥ ५३ ॥
जितास्तदुच्चसमहोत्पलैर्युवा क याथ इत्यध्वनिरोधिनोरिव ।
उपात्तकोपे इव कर्णयो सदा तदीक्षणे जग्मतुरन्तशोणताम् ॥ ५४ ॥
इमामनालोचनगोचरा विधिर्विधाय सृष्टे कलशार्पणोत्सुक ।
लिलेख वक्त्रे तिलकाङ्गमध्ययोर्भ्रुवोर्मिषादोमिति मङ्गलाक्षरम् ॥ ५५ ॥
उदीरिते श्रीरतिकीर्तिकान्तिभि श्रयाम एतामिति मौनवान्विधि ।
लिलेख तस्या तिलकाङ्कमध्ययोर्भ्रुवोर्मिषादोमिति सगतोत्तरम् ॥ ५६ ॥
कपोललावण्यमयाम्बुपल्वले पतत्सतृष्णाखिलनेत्रपत्रिणाम् ।
ग्रहाय पाशाविव वेधसा कृतौ तदीयकर्णौ पृथुलासदुन्मिनौ ॥ ५७ ॥

स्तरेण कान्तागुरपत्रगतिवलन्माटकेनाभिषनो ग्नमुख ।
अशेषगमारविशेषितैर्गुणैर्जगत्रये पत्रमिवावलम्बितम् ॥ ५८ ॥
अनिन्मद तनुतिपे निजाधरमवाल्मालिन्दुसलोचनोत्पले ।
तदाम्नानाव्यगुधोन्मधो मधुन्नतमद्वा इव गहुराल्का ॥ ५९ ॥
तदा नेन्दोरिभिरोल्ता तुलां मृगाङ्क यितेऽपि न लज्जित त्वया ।
यतोऽसि फलत पयोधरोन्नती स मूढ यत्रान्याभिक स्याजत ॥ ६०
समसमौन्दर्यविधिद्विषो विधेर्गुणाक्षरन्यायवशात्समाभूत ।
तदास्य जाने निपुणस्मीदृशीमनन्यरूपां सुरने यदापराम् ॥ ६१ ॥
सरस्वतीवार्यमनिन्द्यलक्षणा गुणान्विता चापल्तेव धन्विनम् ।
विभेव भास्वन्तमतीव निर्मला तमेकभूपाल्मल्चकार सा ॥ ६२ ॥
अथैकदान्त पुरमारसुन्दरीशिर स्त तामवलोक्य तत्पति ।
इति स्थिरोत्तानितनेत्रमार्गनामचिन्त्यचिन्तामणिरभ्यचिन्तयत् ॥ ६३
चकार यो नेत्रचकोरचन्द्रिकामिमामनिन्द्या विधिरन्य एव स ।
कुतोऽन्यथा वेदजयान्वितात्ततोऽप्यभूदमन्दद्युति रूपमीदृशम् ॥ ६४
हेमोत्पलात्सौरभमिक्षुकाण्डत फल मनोज्ञ मृगनाभित प्रभाम् ।
विधातुमस्या इव सुन्दर वपु कुतो न सार गुणमाददे निधि ॥ ६५
वपुर्वयोवेषविवेकवाग्मिताविलासवशश्रुतवैभवादिकम् ।
समस्तमप्यत्र चकास्ति तादृश न यादृश व्यस्तमपीक्ष्यते क्वचित् ॥ ६
न नाकनारी न च नागकन्यका न च प्रिया काचन चक्रवर्तिन ।
अभूद्भविष्यत्यथवास्ति साधिमा यदङ्गकान्त्योपमिमीमहे वयम् ॥ ६
असारससारमरुस्थलीभमश्रमार्चह्नेत्रपतत्रिणा मुदे ।
मृगीदृश सिक्त इवामृतद्रवैरहो मवृद्धो नवयौवनद्रुम ॥ ६८ ॥
फल तथाप्यत्र यथर्तुगामिन सुताह्वय नोपलभामहे वयम् ।
अनन्यसत्कावनिभारखिन्नचिरन्तर तेन मनो दुनोति न ॥ ६९ ॥
सहस्रधा सत्यपि गोत्रजे जने सुत विना कस्य मन प्रसीदति ।
अपीद्धताराग्रहगर्भिन भवेदृते विधोर्ध्यामलमेव दिङ्मुखम् ॥ ७० ॥

१ सरस्वती, पीडा च २ कर्णिकारपुष्पात्, ३ श्यामलम्

न चन्दनेन्दीवरहारयष्टयो न चन्द्ररोचींषि न चामृतच्छटा ।
सुताङ्गसस्पर्शसुखस्य निस्तुला कलामयन्ते खलु षोडशीमपि ॥ ७१ ॥
असावनालोक्य कुलाङ्कुरं मम स्वभोगयोग्याश्रयभङ्गशङ्किनी ।
विशोपयत्युच्छ्वसितैरसंशयं मदन्वयश्रीः करकेलिपङ्कजम् ॥ ७२ ॥
नभो दिनेशेन नयेन विक्रमो वनं मृगेन्द्रेण निशीथमिन्दुना ।
प्रतापलक्ष्मीबलकान्तिशालिना विना न पुत्रेण च भाति नः कुलम् ॥७३॥
क्व यामि तत्किं नु करोमि दुष्करं सुरेश्वरं वा कमुपैमि कामदम् ।
इतीष्टचिन्ताचयचक्रचालितं क्वचिन्न चेतोऽस्य बभूव निश्चलम् ॥ ७४ ॥

इत्थं चिन्तयतोऽथ तस्य नृपतेः स्फारीभवच्चक्षुषो
निर्वातस्तिमितारविन्दसरसीसौन्दर्यमुद्रामुपः ।
कोऽप्युद्यत्पुलकाङ्कुरः प्रमदजैः सिक्तश्च नेत्राम्बुभि-
र्बीजावाप इवाप वाञ्छिततरोरुद्यानपालः स तम् ॥ ७५ ॥

अथ स दण्डधरेण निवेदितो विनयतः प्रणिपत्य सभापतिम् ।
दुरितसंविदनध्ययनः सुधीरिति जगाद सुधास्नपिताक्षरम् ॥ ७६ ॥

राकाकामुकवद्दिगम्बरपथालंकारभूतोऽधुना
बाह्योद्यानमवातरद्वहपथात्कश्चिन्मुनिश्चारणः ।
यत्पादप्रणयोत्सवात्किमपरं पुष्पाङ्कुरच्छद्मना
वृक्षैरप्यनपेक्षितात्मसमयैः क्ष्मापाल रोमाञ्चितम् ॥ ७७ ॥

क्रीडाशैलमस्य पद्मासनस्थस्त्वाभ्यासे स प्रचेता इतीदम् ।
नामाख्यातं पार्श्ववर्तिन्यतीन्द्रे कुर्वन्नास्ते तत्र सत्सूनितार्थम् ॥ ७८ ॥

इत्याकस्मिकविस्मया कलयतस्तस्मात्क्रमच्छेदिनीं
त्योरस्तावयतियामिनीगतविपया वार्तामवार्तोत्सवाम् ।
दृग्भ्यामिन्दुमणीयितं करयुगेणाम्भोजलीलायितं
पारावारजलायितं च परमानन्देन राजन्यदा ॥ ७९ ॥

इति महाकविश्रीहरिचन्द्रविरचिते धर्मशर्माभ्युदये महाकाव्ये द्वितीयः सर्गः ।

---

१ प्रतीहारेण

तृतीय सर्ग।

अथोत्थाय नृप पीठाद्भानु पूर्वाचलादिव।
साधो प्रचेतसस्तस्य दिश प्राप्य ननाम स ॥ १ ॥
स तस्मै वनपालाय ददौ तोपतरो फलम्।
मनोरथलताबीजप्राभृतस्येव निष्क्रयम् ॥ २ ॥
आज्ञामिव पुरि क्लेशनिष्कासनपटीयसीम्।
मुनीन्द्रवन्दनारम्भभेरीं प्रादापयन्नृप ॥ ३ ॥
व्यानशे ककुभस्तस्या कादम्बिन्या इव ध्वनि।
उत्कयन्निर्भरानन्दमेदुरान्पौरकेकिन ॥ ४ ॥
चन्दनस्थासकैर्हाम्य लास्यमप्युल्लसद्ध्वजै।
पुष्पोत्करैश्च रोमाञ्च पुरमप्याददे तदा ॥ ५ ॥
अमान्त इव हर्म्येभ्यस्तदा गमनसमदात्।
पौरा प्रथितनेपथ्या स्वेभ्य स्वेभ्यो विनिर्ययौ ॥ ६ ॥
बहिस्तोरणमागत्य रथाश्वेभनिपादिन।
दूता इवार्थससिद्धेस्तमुदैक्षन्त पार्थिवा ॥ ७ ॥
दिगम्बरपदप्रान्त राजापि सह कान्तया।
प्रतस्थे रथमास्थाय प्रभया भानुमानिव ॥ ८ ॥
नृपा सचारिण सर्वे तमाविष्कृतसात्त्विकम्।
मुनीन्द्रवहनारूढ रस भावा इवान्वयु ॥ ९ ॥
सज्जालकानसौ तत्र मत्तवारणराजितान्।
गृहानिव नृपान्प्रेक्ष्य पिप्रिये प्रान्तवर्तिन ॥ १० ॥
प्रागेव जग्मुरुद्यान सेवाक्षणविचक्षणा।
फलपुष्पाहरास्तस्य मूर्तिमन्त इवर्तव ॥ ११ ॥

---

१ प्रचेतोनामकस्य यते, (पक्षे) प्रचेतसो वरुणस्य दिश पश्चिमाम्. २ सज्जालकान्, सत् जालकान्, जालको गवाक्ष. ३ 'उक्तो मत्तवारणस्तु प्रभिन्नकुञ्जरे। क्लीब प्रसादवीथीना कुन्दरक्षवृतावपि ॥' इति मेदिनी

परस्पराङ्गसघट्टभ्रष्टहारावचूलके ।
पथि तु सचरो मार्गो मार्गे पार्श्वैरिवाभवत् ॥ १२ ॥
दृष्टा कुवलयस्यापि जेता दर्शितविग्रह ।
नेत्रोत्सवाय नारीणा नारीणा सोऽभवन्नृप ॥ १३ ॥
सोऽङ्गलावण्यसक्रान्तपौरनारीनरेक्षण ।
गन्धर्वैरावृत साक्षात्सहस्राक्ष इवाबभौ ॥ १४ ॥
बभुस्तस्य मुखाम्भोजपर्यन्तभ्रान्तपट्पदा ।
अन्तर्मुनीन्दुसधानान्निर्यद्ध्वान्तलवा इव ॥ १५ ॥
बिभ्रत्संविभ्रमभ्रान्तिलकामलकावलिम् ।
उल्लसत्पत्रवल्लीको दीर्घनेत्रधृताञ्जन ॥ १६ ॥
युक्तोऽप्युत्तालपुनागै मौलसगममादधत् ।
कामाराम इवाराम पौररामाजनो ययौ ॥ १७ ॥ (युग्मम्)
पुरश्रीणा स वृद्धाना मतीच्छन्नाशिष शनै ।
इष्टसिद्धेरिव द्वार पुरे प्राप महीपति ॥ १८ ॥
यैतिभावपर कान्ति निश्रदभ्यधिका नृप ।
निश्चक्राम पुराच्छ्लोक कवीन्द्रस्य मुखादिव ॥ १९ ॥
शाखानगरमालोक्य पुर प्रान्ते म पिप्रिये ।
तनुजमिव कान्ताया बहुलक्षणमन्दिरम् ॥ २० ॥

---

१ मृगसमूह २ भूमण्डलस्य, उत्पलस्य च ३ दर्शितशरीर कृतयुद्धश्च ४ न अरीणाम् ५ अश्वै, देवयोनिविशेषैश्च ६ पक्षिणा भ्रमणेन सहित, हावविशेषसहितश्च ७ चारुतिलकयुक्ता चूर्णकुन्तलपङ्क्तिम् (पक्षे) तिलक आमलकश्च वृक्षविशेषौ ८ कस्तूर्यादिरसेन स्तनकपोलादिषु कृता रचना पत्रवल्ली (पक्षे) उल्लसन्त्य किसलययुक्ता लता यस्मिन्स ९ धार्यलोचनन्यस्तकज्जल (पक्षे) दीर्घेण मूलेन धृता अञ्जना वृक्षविशेषा यत्र १० वृक्षविशेषै, पुरुषश्रेष्ठैश्च ११ सालस गमम् साल सगमम् सालो वृक्षविशेष १२ नगरस्य १३ यति सन्यासी, (पक्षे) पाठविच्छेदस्थलम् १४ नृलक्षण; बहु-लक्षण क्षण उत्सव

प्रागेव विश्रमश्लाघ्यो भवानीतनयोऽप्यभूत् ।
अत्र पुनर्महासेनो मदागेनाधुनस्तदा ॥ २१ ॥
उच्चैस्तनशिखोल्लासिपद्मशोभामदूरत ।
यान्तीं वीक्ष्य भूपाल प्रेयसीमित्यमापन ॥ २२ ॥
कान्तारतरवो नैते कामोन्मादकृतः परम् ।
अभवन् प्रीतये सोऽप्युद्यन्मधुपराशय ॥ २३ ॥
अनेकविटपस्पृष्टपयोधरतटा स्वयम् ।
वदत्युच्चामालेयर्गकुलीनत्वमात्मन ॥ २४ ॥
उल्लसत्केसरो रक्तपलाशः कुंजराजित ।
कण्ठीरव इवाराम क न व्याकुलयत्यसौ ॥ २५ ॥
सैन्यकोलाहलोच्चिद्विहगावल्यो द्रुमा ।
अस्मदागमनोत्क्षिप्तपताका इव भान्त्यमी ॥ २६ ॥
सञ्चरच्चञ्चरीकाणा धोरणिस्तोरणस्रजम् ।
विडम्बयति कान्तारे हरिन्मणिमयीमियम् ॥ २७ ॥
पल्लवव्याप्तास्याना सूरस्यन्दनवाजिनाम् ।
फेनलेशा इवाभान्ति द्रुमाग्रकुसुमोत्करा ॥ २८ ॥
स्वङ्गत्तुङ्गतुरगोर्मिम्तीरग सैन्यवारिधे ।
पुञ्जितावालशैवालशोभामभ्येति काननम् ॥ २९ ॥

---

१ भवानीतनय (कार्तिकेय) स च वे पक्षिण स्ववाहनमयूरस्य श्रमेण पादचारेण श्लाघ्य (पक्षे) भव-आनीत-नय २ महासेन इति कार्तिकयस्य नामान्तरम्, (पक्षे) महती सेना यस्य ३ उच्चै-स्तनशिखा (कुचाग्रभाग) उच्चस्तन शिखा ४ उद्यन्मधुपराशय समुल्लसद्भ्रमरश्रेणय कामोन्मादकृतो मदनोद्दीपका कान्तार तरवो वनवृक्षा पर न प्रीतयेऽभवन्, सोऽपि कान्तारतरव कान्ताया सुरतकालीन मणित न प्रीतयेऽभवत्, कीदृश कान्तारतरव कामोन्मादेन कृत उद्यत् मधु पर आशयश्च ५ विटस्पृष्टकुचा, वृक्षस्पृष्टमेघा च ६ नीचकुलोत्पन्नत्वम् अभूमिलीनत्व च उन्नतत्वमिति यावत् ७ केसरो वृक्षविशेष, (पक्षे) उत्स स्कन्धोत्पन्नकेश ८ रक्तवर्ण पलाशा यस्मिन् (पक्षे) रक्त रुधिर पल मांस चाश्नाति ९ कुञ्ज राजित, कुञ्जर अजित

उत्क्षिप्तसहकाराग्रमञ्जरीरुक्मदण्डिकः ।
उत्सारयल्लवङ्गैलालाङ्गलिकर्पूरचम्पकान् ॥ ३० ॥
कासारनीरकरासारमुक्ताहारविराजितः ।
प्रेर्यमाणो मुहुर्वेल्लल्लताहस्ताग्रसंज्ञया ॥ ३१ ॥
अयमस्माकमेणाक्षि चन्दनामोदसुन्दरः ।
मरुदभ्यर्णतामेति वेत्रीवोद्यानभूपतेः ॥ ३२ ॥ (विशेषकम्)
तन्वाना चन्दनोद्दामतिलकं वदने किल ।
करोत्यक्षतदूर्वाभिर्मङ्गलं मे वनस्थली ॥ ३३ ॥
एताः प्रवालहारिण्यो मुदा भ्रमरसंगताः ।
मरुन्नर्तकतालेन नृत्यन्तीव वने लताः ॥ ३४ ॥
निरूपयन्निति प्रीत्या प्रियायाः प्राप्य काननम् ।
तत्क्षणादक्षमत्याक्षीदौद्धत्यमिव पार्थिवः ॥ ३५ ॥
तत्कालोत्सारिताशेषराजचिह्नो व्यराजत ।
गुरूनभिव्रजन्नेष विनयो मूर्तिमानिव ॥ ३६ ॥
नैसर्गैरुन्नतैर्युक्तः सकान्तः केलिकाननम् ।
कराग्रं कुड्मलीकृत्य राजा घनमिवाविशत् ॥ ३७ ॥
ददर्शाशोकमस्तोकस्तबकैस्तत्र पाटलम् ।
रागैश्छन्नमिवासन्नमुनीनां मुक्तमानसैः ॥ ३८ ॥
अधस्तात्तस्य विस्तीर्णे स्फाटिकोपलविष्टरे ।
तपःप्रगुणिताग्रण्यपुण्यपुञ्जमिव स्थितम् ॥ ३९ ॥
दत्तनेत्रोत्सवारम्भमाश्रितं मुनिसत्तमैः ।
ऋक्षैरिव धरोत्तीर्णं क्षणं नक्षत्रनायकम् ॥ ४० ॥

---

१ प्रतीहारः २ चन्दनवृक्षणोद्दामं तिलकं वृक्षविशेषम्, (पक्षे) चन्दनस्योद्दामं तिलकं विशेषकम् ३ अमलाभिर्दूर्वाभिः, अन्तर्गतभग्नतण्डुलैर्युक्ताभिर्दूर्वाभिश्च ४ प्रवालैः पल्लवैः विद्रुमैश्च ५ भ्रमरसंगताः भ्रमरसं-गताः ६ अक्षरथम्, आवश्यकादिव्यवहारं चित्तं वा ७ नक्षत्रैः क्षत्रियैः, (पक्षे) उडुभिः ८ बद्धाञ्जलिं संकुचितकिरणं च ९ राजा चन्द्रः

अ तारस्नानकानेन ग्लानसि तुमहोर्मिभि ।
गलेन निशाधार्तो दर्शय तमनादरम् ॥ ४१ ॥
अत्यन्तानि सहैर्गैर्गुणादारपरिमिदै ।
व्यत्तगन्तमिवामरिं मुक्तितान्नातुलधीर् ॥ ४२ ॥
नामाधदामविन्यस्तम्लोक्गकोचिनेक्षणम् ।
भावयन्तमथामागतान्येवात्मनात्मन ॥ ४३ ॥
दर्शनानन्दाश्रिउपसामेवमाश्रयम् ।
क्षमागार गनागार मुनिर्मैक्षिष्ट पार्थिव ॥ ४४ ॥ (युग्मम्)
अथासद नभोगाना स्वर्णशैलमिव स्थिरम् ।
गुरु प्रदक्षिणीकृत्य स राजा निर्दिष्टाशुक ॥ ४५ ॥
इलामूलमिल मौलिर्नता भूमौ न्यविशत ।
न पर विनयश्रीणामाश्रय श्रेयसामपि ॥ ४६ ॥ (युग्मम्)
मङ्गलारम्भसरम्भप्रध्वनद्दुन्दुभिध्वनिम् ।
विडम्बयन्नथोवाच वाचमा तरवानिति ॥ ४७ ॥
त्वत्पादपादपच्छायां नितान्तमतापशान्तिदाम् ।
सप्रति प्राप्य मुक्तोऽस्मि भवभ्रमपरिश्रमात् ॥ ४८ ॥
यदभूदस्ति यच्च भावि म्व जन्म तन्मया ।
निर्णीत पुण्यवन्नाथ त्वदालोकनमात्रत ॥ ४९ ॥
तपोऽन्वितेन सूर्येण सदोषेणेन्दुनापि किम् ।
यो भवानिव दृष्टोऽपि न भिनत्त्यान्तर तम ॥ ५० ॥
चित्रमेतज्जगन्मित्रे नेत्रमैत्रीं गते त्वयि ।
यन्मे जडाशयस्यापि पङ्कजात निमीलति ॥ ५१ ॥

---

१ मुक्त आहार, मुक्ता हार २ न भोगानाम् (पक्ष) नभोगानां देवानाम् ३ गी ष्पतिम्, यतिं च ४ स्वच्छवस्त्र निर्मलकिरणश्च ५ सूय, सुहृदि च ६ मन्दबुद्धे जलाशयस्य तडागादेश्च ७ पापसमूह कमल च

युष्मत्पदप्रयोगेण पुरुष स्याद्यदुत्तम ।
अर्थोऽय सर्वथा नाथ लक्षणस्याप्यगोचर ॥ ५२ ॥
तथा मे पोषिता कीर्तिस्त्वद्दर्शनरसायनै ।
यथास्ता त्रिदशावासे मात्यैनन्तालयेऽपि न ॥ ५३ ॥
निर्निमेष गलद्दोष निर्व्यपेक्षमपक्ष्मलम् ।
ज्ञानचक्षु सदोन्निद्र न स्खलत्येव ते क्वचित् ॥ ५४ ॥
सिद्धमिष्ट त्वदालोकाज्ज्ञात च ज्ञानिना त्वया ।
तत्पुन प्रोच्यतेऽस्माभि शसितु जाड्यमात्मन ॥ ५५ ॥
इय प्राणप्रिया पत्नी समयेऽपि स्थिता सती ।
निष्फलेव क्रियात्यर्थमनपत्या दुनोति माम् ॥ ५६ ॥
अदृष्टसतति स्पष्टमिष्टार्थप्रसवामपि ।
इमामह महीं मन्ये केवल भारमात्मन ॥ ५७ ॥
चतुर्थपुरुषार्थाय स्पृहयालोर्ममाधुना ।
अदर्शनायते मोहान्नन्दनस्याप्यदर्शनम् ॥ ५८ ॥
दशामन्त्या गतस्यापि पुमस्तावन्न शस्यते ।
प्रदीपस्येव निर्वाण यावन्नान्य प्रकाशयेत् ॥ ५९ ॥
तत्कलत्रे कदाचित्रैव रसलीलालवाल्के ।
सपत्स्यते ममोद्भिन्नमनोरथतरो फलम् ॥ ६० ॥
श्रुत्वेति प्रत्युवाचेद मुनिर्भूपालकर्णयो ।
स्मदन्तद्युतिव्याजात्सुधाधारा इवोद्गिरन् ॥ ६१ ॥
नेदृक्चिन्ताङ्गमस्यासि वस्तुतत्त्वज्ञ भाजनम् ।
नेत्राधृष्य क्वचित्तेजस्तमसा नाभिभूयते ॥ ६२ ॥

१ भवदीयचरणारविन्दसबन्धेन पुरुषो जन उत्तमो भवति अयमथा लक्षणस्य व्याकरणशास्त्रस्याप्यगोचर व्याकरणे हि युष्मत्पदयोगेन मध्यम पुरुषो भवति, न त्तम २ स्वर्गे, त्रिदशमिते आवासे गृहे च ३ पाताले, असख्याते गृहे च अतिपुष्ट कीर्ति स्वर्गे पाताले च न मातीति भाव यथातिपुष्टोऽसख्यातेष्वपि सदनेषु न माति तस्य त्रिदशमितेष्वावासेषु मान दूरापास्तमेव ४ मोक्ष, नादाथ

धन्यस्त्व गुणपण्यानामापणस्त्व महीपते ।
त्वमेव राश्रय श्रीणा सरितामिव सागर ॥ ६३ ॥
त्वत्कीर्तिजहुकन्याया इतो लोकत्रयातिथे ।
भन्त प्रपत्स्यते राजराजहसश्रिय शशी ॥ ६४ ॥
न पर क्षत्रिया सर्वे त्वामनु निदिवेश्वरा ।
नह्युदात्तस्य माहात्म्य लङ्घयन्तीनरे स्वरा ॥ ६५ ॥
क्षोदीयानहमसीति मात्मानमवजीगण ।
भवितासि त्वमचिराज्जगत्त्रयगुरोर्गुरु ॥ ६६ ॥
गुणैर्घनोन्नते नून भवदावाग्निदीपित ।
त्वज्ज्मना जन शान्तिममृतेनायमेष्यति ॥ ६७ ॥
या चैषा भवत पत्नी सुव्रता सुव्रताख्यया ।
द्रेपयिष्यति सा वेला रत्नकुक्षितयोदधे ॥ ६८ ॥
ससारसारसर्वस्व भूायसापि भूषणम् ।
दम्मेनोविपच्छेदि स्त्रीरत्नमिति बुध्यताम् ॥ ६९ ॥
क्षुद्रतेज सवित्रीभि स्त्रीभिर्दिग्भिरिवात्र किम् ।
वन्येय या जगच्चक्षुर्योभि प्राचीव धास्यति ॥ ७० ॥
षण्मासादूर्ध्वमेतस्या सरस्या प्रतिमेन्दुवत् ।
नेतुर्दशाधिको गर्भे दिवस्तीर्थेद्रदेष्यति ॥ ७१ ॥
कृतार्थाविति मन्येथामात्मानौ तद्युवामिह ।
नह्यन्यो भविना लाभ सुतादेवविधात्पर ॥ ७२ ॥
जन्म वा जीवितव्य वा गृहमेधाथवा द्वयो ।
आ कल्प युवयोरेव यास्यति श्लाघ्यतामित ॥ ७३ ॥
रत्न ग्रन्थिमिव प्रमथ्य कृतिना तेनोरुचित्ताम्बर
वागर्थाविव तौ प्रसादमधिक त प्रापितौ दपती ।
अन्तर्गूढगभीरभावपिशुन य भावयन्तश्चिरा-
ज्जातास्ते प्रमदेन पीनपुलकप्रोल्लासिन मज्जना ॥ ७४ ॥

१ त्वत्पुत्रेण २ पञ्चदशतीर्थंकरो धर्मनाथ ३ गार्हस्थ्यम्

अथ तथाविधभाविसुतोदयश्रवणतः प्रणतः पुनरप्यसौ ।
प्रमदगद्गदवागिति वाग्मिना पतिरुवाच वचांसि मुनिं नृपः ॥ ७५ ॥

स्वर्गं संप्रति कं पुनात्ययमथो कुत्रास्य जन्मान्यभू-
ल्लाभस्तीर्थकरत्वदानसुहृदः सम्यक्त्वचिन्तामणेः ।
इत्थं वाग्भववैभवव्यतिकरं त्वं ब्रूहि जन्मार्णवो-
त्तीर्णस्यास्य भविष्यतो जिनपतेः शुश्रूषुरेषोऽस्म्यहम् ॥ ७६ ॥

इति प्रीतिप्रायं बहलपुलकस्यास्य सकल
कलङ्कातङ्कानामपशकुनमाकर्ण्य वचनम् ।
मुनिः स्पष्टं द्रष्टुं तदपरभवोदारचरितं
प्रकर्षेणाकार्षीदवधिनयनोन्मीलनविधिम् ॥ ७७ ॥

इति महाकविश्रीहरिचन्द्रविरचिते धर्मशर्माभ्युदये महाकाव्ये तृतीयः सर्गः ।

चतुर्थः सर्गः ।

अथोपनिद्रावधिबोधचक्षुः स्वहस्तमुक्तावदवेक्ष्यमाणः ।
जिनस्य तस्यापरजन्मवृत्तं वृत्तान्तसाक्षीव मुनिर्बभाषे ॥ १ ॥
यत्पृष्टमिष्टं भवतार्थसिद्ध्यै तत्पार्थिवाकर्णय वर्ण्यमानम् ।
कथा कथंचित्कथिता श्रुता वा जैनी यतश्चिन्तितकामधेनुः ॥ २ ॥
स धातकीखण्ड इति प्रसिद्धे द्वीपेऽस्ति विस्तारिणि पूर्वमेरुः ।
नभो निरालम्बमवेक्ष्य केनाप्युज्जृम्भितः स्तम्भ इवेक्ष्यते यः ॥ ३ ॥
विभूषयन्पूर्वविदेहमस्य सीतासरिद्दक्षिणकूलवर्ती ।
एकोऽप्यनेकेन्द्रियहर्षहेतुर्वत्साभिधानो विषयोऽस्ति रम्यः ॥ ४ ॥
राजन्ति यत्र स्फुटपुण्डरीकप्रकाशिनः शाद्वलशालिवप्राः ।
च्युता निरालम्बतया कथंचिदाकाशदेशा इव चारुताराः ॥ ५ ॥
उद्गायतीव भ्रमदिक्षुयन्त्रचीत्कारनादैः श्रुतिसुन्दरैर्यः ।
प्रनृत्यतीवानिललोलसस्यैः स्वसंपदुत्कर्षमदेन मत्तः ॥ ६ ॥

---

१ रत्नत्रयस्यैव प्राप्यत्वमिति पाठान्तरम्. रत्नत्रयं च सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रल-क्षणम्. २ स्फुरितावधिज्ञानेन

अग्रे भजन्तो विरमत्वमन्त सामन्थयो निम्नगमुन्नमन्त ।
अचेतना इक्षव एव यत्र निपीड्यमाना रसमुत्सृजन्ति ॥ ७ ॥
दृष्टु चिरेणात्मगुन्मरप्तां श्रिय विनिद्राम्बुदयाशुपेना ।
यस्मिन्सुदन्यन्त इवावभान्ति विस्फारिताम्भोजदृशस्तडागा ॥ ८ ॥
फलावनम्राम्रविलम्बिजम्बूजम्बीरनारङ्गलवङ्गपूगम् ।
सर्वत्र यत्र प्रतिपद्य पान्था पाथेयभार पथि नोद्वहन्ति ॥ ९ ॥
यत्रानुकूल त्वन्दर्ककान्तैर्विलीनकर्पूरपूरशङ्काम् ।
मध्यन्दिनेऽम्भोजरज पिशङ्ग क्षण विधत्तेऽम्बु तरङ्गिणीनाम् ॥ १० ॥
धान्ये प्रजाता जायन्ति ताप करा रवेरेव न यत्र राज्ञ ।
व्याङ्गोगभङ्गोऽपि भुजगमाना मध्ये कदाचिन्न पुनर्नराणाम् ॥ ११ ॥
तटे तटिन्यास्तरव समृद्धि सम्प्राप्य यत्र प्रतिनिष्क्रयाय ।
छायाछलात्तज्जलदेवताभ्यो दातु फलानीव विशन्ति मध्ये ॥ १२ ॥
निर्माय निर्माय पुरी सुराणा यच्छिक्षित शिल्पकलासु दाक्ष्यम् ।
तस्यैव धात्रा विहिताक्षि तत्र प्रकर्षसीमा नगरी सुसीमा ॥ १३ ॥
नितम्बभूचुम्बिवनान्तरीया यानावृतोच्चैस्तनप्रभागम् ।
वातोच्छलत्पुष्परज पटेन ह्रीता वधूवत्स्वमुपावृणोति ॥ १४ ॥
अधृष्यमन्यैरधिरुह्य साल नीलाश्मरङ्गाशुमिषेण यस्या ।
रुणद्धि रुद्धो बहुधान्धकार क्रुधेव तिग्मांशुकरप्रचारम् ॥ १५ ॥
यत्रोच्चहर्म्याग्रभुवामुदग्रा पश्य मुखेन्दूनिशि सुन्दरीणाम् ।
ग्रासे तुषारत्विषि जातमोह क्षण भवेत्पर्वणि सैंहिकेय ॥ १६ ॥
कामं प्रति प्रोज्झितकृष्णवर्त्मा दृष्ट्वापि देहीति निमील्य शब्दम् ।
लोके दधानोऽपि महेश्वरत्व न दृश्यते यत्र जनो विषादी ॥ १७ ॥
यत्रोच्चहर्म्याग्रहरिन्मणीना प्रभासु दूर्वाङ्कुरकोमलासु ।
क्षण क्षिपन्तो वदनान्यनूरु रवेस्तुरगा परिखेदयन्ति ॥ १८ ॥

१ सुसीमेति नगरीनाम २ कदपम् अभिलाप च ३ स्वच्छमलिनमार्ग , भुवने ज्ञानलक्ष्म ४ 'देहि' इति याचकशब्दम् (पक्षे) देहा शरीरी ५ शिवत्वम्, प्रभुत्व च ६ विषभक्षक , खिन्नश्च ७ अरुण सूर्यसारथिम्